

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ПЕНІТЕНЦІАРНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ**

**ПРОГРАМА
ФАХОВОГО ІСПИТУ
для вступу на навчання на другий (магістерський)
рівень вищої освіти за спеціальністю С4 Психологія**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму для проведення єдиного фахового вступного випробування на другий (магістерський) рівень вищої освіти за спеціальністю С4 Психологія, розроблено та внесено кафедрою психології Пенітенціарної академії України.

Програма складена відповідно до наказу МОН №156 від 11.02.2022 року Про затвердження Програми предметного тесту з психології та соціології єдиного фахового вступного випробування для вступу на навчання для здобуття ступеня магістра.

Програма комплексного фахового вступного випробування складається з таких розділів:

- Основи психології та соціології.
- Історія і теорія психології та соціології.
- Методи психології та соціології.
- Прикладні аспекти психології та соціології.
- Психологічні та соціологічні виміри суспільства.

Об'єкт вивчення: психічні явища, їх виникнення, функціонування та розвиток; поведінка, діяльність вчинки; взаємодія людей у малих і великих соціальних групах; психофізіологічні процеси та механізми, які лежать в основі різних форм психічної активності.

Предмет вивчення: система психологічних знань, базових категорій і понять, закономірностей, механізмів, методологічних підходів, пояснювальних принципів, науковприкладних знань; суспільство як цілісна система, галузі соціології, методи збору, обробки, аналізу та інтерпретації соціологічної інформації, вивчення стану громадської думки.

Абітурієнт повинен знати:

- основні категорії, поняття, закономірності і закони загальної психології;
- зміст і особливості психічних процесів і явищ;
- головні теоретичні напрями сучасної психології
- теоретично обґрунтовані методи дослідження психічних процесів та особистості.
- основи загальної соціології, її предмет, структуру, вихідні категорії, закони та функції;
- історичний шлях розвитку світової та вітчизняної соціологічної думки;
- загальний зміст спеціальних соціологічних теорій;
- питання методології та методики проведення соціологічних досліджень.

Абітурієнт повинен вміти:

- застосовувати знання під час поясненні психологічних явищ і процесів;
- вміти виявляти, порівнювати, аналізувати, систематизувати, узагальнювати і обґрунтовувати причинно-наслідкові зв'язки у психічних явищах;
- аналізувати і розкривати закономірності розвитку психіки;
- пояснювати загальні властивості психічних процесів;
- орієнтуватися у різноманітних теоріях, критично аналізувати різні підходи до основних психологічних категорій, враховувати отримані знання в практичній діяльності;
- визначати основні властивості особистості, психологічні механізми

- детермінації її поведінки; враховувати індивідуальність, неповторність, внутрішній потенціал особистості;
- аналізувати специфіку соціальних та соціально-психологічних явищ і процесів у суспільстві, трудовому колективі, сім'ї;
 - використовувати на практиці результати емпіричних соціологічних досліджень;
 - здійснювати соціальне управління;
 - діагностувати стан соціально-психологічного клімату в колективі, причини наявних конфліктів, міру використання соціальних резервів виробництва;
 - використовувати соціальні технології з профорієнтації, по роботі з кадрами.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Розділ 1. Основи психології та соціології

1.1 Психологія та соціологія у структурі сучасних наук

1.1.1 Об'єкт, предмет психології. Психіка як об'єкт психології. Психічні явища як предмет психології

1.1.2 Об'єкт, предмет соціології. Суспільство як об'єкт соціології. Соціальна взаємодія як предмет соціології.

1.1.3 Функції соціології: теоретико-пізнавальні, практично-політичні.

1.1.4 Трансформація уявлень про предмет психології. Історичне формування предмета психології: від вчення про душу до науки про психіку.

1.1.5 Трансформація уявлень про предмет соціології: від вивчення суспільства в людині до дослідження людини в суспільстві.

1.1.6 Структура та основні галузі психології. Фундаментальна та прикладна психологія.

1.1.7 Рівні соціологічного знання: загальносоціологічні теорії (мікросоціологія та макросоціологія), спеціальні та галузеві соціологічні теорії (теорії середнього рівня), знання, здобуте за допомогою емпіричних досліджень

1.2 Основні категорії психології та соціології.

1.2.1 Поняття «психіка» та її сутність. Функції психіки: відображальна, регулятивна.

1.2.2 Співвідношення понять «соціальне» і «суспільне»

1.2.3 Співвідношення понять «людина», «індивід», «особистість» та «індивідуальність».

1.2.4 Біологічні передумови, соціальні умови та чинники психічного розвитку особистості.

1.2.5 Мотиви та мотивація особистості. Потреби, інтереси, переконання, ідеали. Спрямованість особистості.

1.2.6 Цінності та ціннісні орієнтації особистості. «Життєві стратегії».

1.2.7 Самоактуалізація та самореалізація особистості: сутність та риси

Розділ 2. Історія і теорія психології та соціології

2.1 Соціологічна та психологічна думка XIX ст.

2.1.1 Позитивізм Огюста Конта. Концепція співвідношення суспільства та індивіда

2.1.2 Психологія натовпу Гюстава Лебона. Класифікація натовпів, характеристики натовпу.

2.1.3 Теорія наслідування Габріеля Тарда. Психологічний механізм наслідування як ключ до пояснення соціальної поведінки.

2.1.4 Органіцизм та еволюціонізм у теорії Герберта Спенсера.

2.2 Соціологічна та психологічна думка кінця XIX- початку XX ст.

2.2.1 Інтеракціонізм. Теорія «дзеркального Я» Чарльза Хортон Кулі. Символічний інтеракціонізм Джорджа Герберта Міда. Аналіз динаміки «Я»: «І» / та «те»

2.2.2 Психоаналітична теорія Зигмунда Фрейда. Вчення про сексуальність: лібідо, сублімація, витіснення. Структура особистості: Воно (Id), Я (Ego) і Над-Я (Super Ego). Соціологічні аспекти психоаналізу.

2.2.3 Індивідуальна психологія Альфреда Адлера. Комплекс меншовартості

2.2.4 Аналітична психологія Карла Густава Юнга. Структура особистості. Архетипи колективного несвідомого.

2.2.5 Розуміюча соціологія Макса Вебера. Теорія соціальної дії. Типи соціальної дії. Типи легітимного панування.

2.2.6 Еміль Дюркгайм про суспільні норми і цінності. Поняття аномії. Проблема розрізнення нормальних і патологічних явищ. Типи самогубств.

2.2.7 Теорія соціальної поведінки Вільфредо Парето. Теорія еліт. Циркуляція еліт як елемент підтримки соціальної рівноваги

2.3 Психологічна та соціологічна думка другої половини XX - початку XXI ст.

2.3.1 Дж. Морено: соціометрична революція, психодрама. Неофройдизм (Е. Фромм, Е. Еріксон). Класичний біхевіоризм (Дж. Уотсон, І. Павлов, Б. Скіннер) та необіхевіоризм

(А. Бандура). Гуманістична психологія (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, І. Ялом). Генетична психологія Ж. Піаже

2.3.2 Специфіка структурно-функціональної теорії Толкотта Парсонса. Концепція соціальної дії. Соціалізація і соціальний контроль як механізми інтеграції індивіда до соціальної системи. Функціональний аналіз Роберта Мертон. Р. Мертон про соціологічні теорії середнього рівня.

Феноменологічна соціологія Альфреда Шюца: поняття життєвого світу та повсякденності.

Розділ 3. Методи психології та соціології

3.1 Планування та забезпечення якості дослідження.

3.1.1 Наукові дослідження: різновиди (теоретичні та емпіричні; фундаментальні та прикладні; розвідувальні, описові та аналітичні, польові та лабораторні), проблема, мета, завдання, об'єкт, предмет.

3.1.2 Програма дослідження: структура документа, основні пункти, етапи дослідження. Тлумачення, концептуалізація, операціоналізація основних понять дослідження. Гіпотези дослідження: теоретичні, емпіричні, статистичні

3.1.3 Вибірковий метод: генеральна сукупність, вибірка, основні вимоги до формування вибірки, методи формування.

3.1.4 Якість інформації: репрезентативність, валідність, надійність. Типи валідності (змістовна, критеріальна, конструктна), валідизація. Забезпечення надійності.

3.2 Методи збору інформації.

3.2.1 Спостереження: види, переваги і недоліки, роль спостерігача

3.2.2 Експеримент: види (констатувальний, формувальний, природний, лабораторний), планування, внутрішня і зовнішня валідність

3.2.3 Методи опитування: анкетування, інтерв'ювання. Анкетування (поштові, пресові, онлайнкові, експертні, індивідуальні, групові). Анкета: види питань, методичні вимоги до композиції анкети та різних питань. Формулювання питань і відповідей в анкеті).

Інтерв'ювання (фокус-групові, глибинні, неформалізовані: історія життя, біографія, усна історія).

3.2.4 Експертні опитування (метод експертної оцінки): пошук, відбір та підготовка експертів. Види і процедури експертного опитування

3.2.5 Соціометрія: особливості застосування та інструментарію (анкета, шкали), соціометричні індекси, матриці та соціограми.

3.2.6 Аналіз документів. Контент-аналіз.

3.3 Методи аналізу емпіричних даних.

3.3.1 Вимірювання (за С. Стівенсом): визначення, види, рівні, шкали (номінальні, порядкові, метричні).

3.3.2 Описова статистика. Міри центральної тенденції та міри варіації для шкал різних типів. Точкове та інтервальне оцінювання. Довірчий інтервал.

3.3.3 Аналіз статистичного зв'язку між двома змінними. Коефіцієнти кореляції. Методи перевірки статистичних гіпотез.

3.3.4 Лінійна регресія (парна та багатовимірна)

Розділ 4. Прикладні аспекти психології та соціології

4.1. Особистість як об'єкт та суб'єкт соціальних відносин.

4.1.1 Соціалізація особистості: сутність, етапи (первинна, вторинна), механізми (адаптація, інтеграція). Суб'єкти (сім'я, формальні та неформальні групи однолітків) і агенти (освіта, традиційні ЗМІ: т а нові медіа: інтернет, соціальні мережі) соціалізації. Поняття ресоціалізації.

4.1.2 Девіантна поведінка особистості. Поняття тавида (позитивна і негативна) девіацій. Суїцидальна залежна поведінка. Булінг. Мобінг. Ейджизм. Рівні девіантної поведінки: поведінка, що не є схвалюваною іншими, що осуджується іншими, морально негативні прояви і вчинки, делінквентна поведінка, злочинна поведінка, деструктивна поведінка. Соціальні та психологічні чинники девіантної поведінки. Профілактика девіантної поведінки: просвіта, соціальна реклама, корекційні програми, створення ситуації успіху.

4.1.3 Соціальні статуси: поняття та види (офіційний і неофіційний, приписаний і здобутий). Соціальні ролі: поняття та види (активні й пасивні, явні й латентні). Структура ролі за В. Ядовим (когнітивна, афективна, конативна складові). Маргінальність соціальних ролей.

4.1.4 Стать і гендер. Маскулінність. Фемінінність. Андрогінність. Гендерна ідентичність. Кризи гендерної ідентичності. Гендерні стереотипи: поняття та види (традиційні та егалітарні). Гендерна рівність і дискримінація. Сексизм. Фемінізм.

4.2. Особистість у життєвому та професійному просторі.

4.2.1 Гра, навчання, праця як види діяльності. Професійна діяльність: поняття та етапи професіоналізації (професійне самовизначення, професійне навчання, професійна адаптація, професійне становлення, професійна реалізація, завершення професійної діяльності). Мотивація та стимулювання професійної діяльності (за ієрархією потреб А. Маслоу). Професійне вигорання. Поняття професійних криз.

4.2.2 Спілкування як соціально-психологічний феномен. Спілкування як обмін інформацією (комунікативна сторона спілкування). Комунікатор, реципієнт, канал передавання інформації. Комунікативні бар'єри. Спілкування як сприймання, розуміння та оцінка партнерів спілкування (перцептивна сторона спілкування). Механізми міжособистісного сприймання: ідентифікація, соціальна рефлексія, стереотипізація. Каузальна атрибуція. Атитюд як соціальна установка. Спілкування як взаємодія (інтерактивна сторона спілкування).

4.2.3 Конфлікт і конфліктна ситуація. Види конфліктів (внутрішньоособистісний, міжособистісний, внутрішньогруповий, міжгруповий). Рольові конфлікти (гендерно-рольовий конфлікт, конфлікт між сімейними і професійними ролями). Стилі поведінки в конфлікті (суперництво, уникнення, компроміс, співпраця, пристосування). Запобігання (психологічна просвіта, недопущення дискримінації, матеріальне та моральне заохочення, дотримання корпоративної культури) та розв'язання (досягнення компромісу чи співпраці) конфліктів у різних сферах життєдіяльності.

4.2.4 Соціальна організація як формальна група: характеристики, структура, функції організації. Управління. Управлінська діяльність. Лідерство та керівництво. Типологія лідерства. Стилі керівництва (авторитарний, демократичний, ліберальний) Корпоративна (організаційна) культура

4.2.5 Характеристика і актуальні проблеми сучасної сім'ї (нестабільність шлюбу, знижування народжуваності, матеріальне неблагополуччя). Функції сім'ї (репродуктивна, економічна, виховна, господарсько-побутова, комунікативна, дозвіллева, сексуальна, рекреативна, психологічного захисту). Види сім'ї: нуклеарна та розширена сім'я; патріархальна, матріархальна, егалітарна сім'я; моногамна та полігамна сім'ї. Шлюб і шлюбні стосунки. Сімейні кризи.

Розділ 5. Психологічні та соціологічні виміри суспільства

5.1 Група як структурний елемент суспільства.

5.1.1 Поняття та головні ознаки соціальної групи. Класифікація соціальних груп (великі соціальні групи, середні соціальні групи, малі соціальні групи)

5.1.2 Поняття великої соціальної групи. Класифікація великих соціальних груп (соціально-класові, соціально-демографічні, соціально-етнічні, соціально-професійні та соціально-територіальні). Натовп як велика стихійна

група. Основні характеристики та типологія натовпу, соціально-психологічні особливості окремих його різновидів. Етнічні групи. Форми існування етносів та основні етнічні процеси. Поняття етнічної ідентичності та свідомості.

5.1.3 Поняття малої групи. Класифікація малих соціальних груп (первинні /вторинні; формальні / неформальні; референтні / групи членства; квазігрупи). Структура малої групи. Динамічні процеси в малій групі. Соціально-психологічний клімат групи. Конформізм, конформна поведінка і конформність. Згуртованість.

5.2 Соціальні та психологічні характеристики й форми організації суспільних процесів і явищ

5.2.1 Суспільна свідомість. Масова свідомість. Групова свідомість. Індивідуальна свідомість. Механізми соціально-психологічного впливу (наслідування, навіювання, переконання, зараження, чутки, мода).

5.2.2 Поняття соціального інституту. Основні функції та характерні ознаки. Види соціальних інститутів: економічні, політичні, релігійні, культури та соціалізації тощо.

5.2.3 Соціальна стратифікація та соціальні нерівності. Основні критерії соціальної стратифікації. Види нерівностей (економічна, політична, правова, культурна, цифрова, мобільна та ін.).

5.2.4 Соціальна мобільність: поняття, типи (вертикальна / горизонтальна), механізми, соціальні та психологічні чинники. Міграція як вид просторової мобільності: сутність, соціальні та психологічні характеристики.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Загальна психологія

1. Варій М. Й. Загальна психологія. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 968 с.
2. Загальна психологія: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / С.Д. Максименко. Вінниця: Нова Книга, 2004. 704 с.
3. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. Навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2005. 276с.
4. Павелків Р. В. Загальна психологія. Київ, 2009. 576 с.
5. Психологія / За ред. Ю.Л. Трофімова. Київ: Либідь, 1999. 558 с.

Вікова психологія

1. Вікова психологія : конспект лекцій / укладачі: П. І. Сахно, Н. М. Теслик. Суми: Сумський державний університет, 2024. 190 с.
2. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. Київ: Академвидав, 2008.
3. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія. 2-е вид. Київ: Академвидав, 2009.
4. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник. Київ, 2017. 548 с.
5. Швалб Ю.М., Муханова И.Ф. Возрастная психология. Донецк: Норд-пресс, 2005. 305 с.

Психодіагностика

1. Галян І. М. Психодіагностика: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2009. 463 с.
2. Психодіагностика в клінічній психології: навч. посіб. / Укл. Л.М. Співак, А.М. Османова. К.: Університет «Україна», 2023. 146 с.
3. Скребец В.А. Психологическая диагностика: учеб. пособие. Київ: МАУП, 1999. 120 с.
4. Чала Ю.М., Шахрайчук А.М. Психодіагностика: навчальний посібник. Харків: ХПІ, 2018. 246 с.
5. Чумак О. А., Товстуха О.М. Психодіагностика: навчально-методичний посібник для організації навчальної роботи з курсу психодіагностики для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою 053 «Психологія». Полтава: ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2024. 121 с.

Соціальна психологія

1. Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. Київ., 1995.
2. Майерс Д. Социальная психология. СПб., 1998.
3. Москаленко В.В. Соціальна психологія: підр. Київ: Центр навч. л-ри, 2005.
4. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. Київ: Либідь, 2006.
5. Основи соціальної психології: навч. пос. / О.А. Донченко, М.М. Слюсаревський, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко, Н.В. Хазратова та ін.; За ред. М.М. Слюсаревського. К.: Міленіум, 2008. 495 с.

Математичні методи в психології

1. Боснюк В. Ф. Математичні методи в психології: курс лекцій. Мультимедійне навчальне видання. Х.: НУЦЗУ, 2020. 141 с.
2. Горкавий В.К., Ярова В. В. Математична статистика: навчальний посібник. Київ, 2004. 215 с.
3. Колесников О. В. Основи наукових досліджень. навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 144 с.
4. Орищин-Буждиган Л. С. Математичні методи у психології: практичний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 180 с.
5. Руденко В.М., Руденко Н.М. Математичні методи в психології. Київ: Академвидав, 2009. 384 с.

Соціологія

1. Словник соціологічних і політологічних термінів / уклад. В. І. Астахова [та ін.]. Київ: Вища шк., 1993. 140 с.
2. Білоус В.С. Соціологія у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях. Навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2002. 140 с.
3. Біленький Є.А., Козловець М.А. Словник соціологічних термінів і понять. Київ: Кондор, 2006. 372 с.
4. Соціологія: Підручник / За ред. докт. соціол. наук, проф. В.М. Пічі. Львів: «Магнолія 2006», 2009. 293 с.
5. Сірий Є. В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: Навч. Посібник. Київ: Атіка, 2004. 480 с.
6. Соціологія: Підручник / За ред. В. Г. Городяненка. Київ: ВЦ «Академія», 2003.

544 с.

7. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій. Львів: Кальварія, 2003. 544 с.
8. Юрій М. Ф. Соціологія : підручник. Київ : Кондор, 2009. 287 с.
9. Головатий М. Ф. Соціологія молоді: Курс лекцій. Київ: МАУП, 2006. 304 с.
10. Демків О. Б. Соціологія права і девіантної поведінки. Навч. посіб. Львів: ВЦ ЛНУ, 2007. 124 с.
11. Коваліско Н. В. Основи соціальної стратифікації: Навч. посіб. Львів: Магнолія, 2007. 328 с.
12. Лапан Т. Д. Історія соціології; Навч. посіб. Львів: ВЦ ЛНУ, 2007. Ч. 1. 236 с.
13. Огаренко В. М., Малахова Ж. Д. Соціологія малих груп: Підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 292 с.
14. Юрій М. Ф. Соціологія культури. Київ: Кондор, 2006. 304 с.
15. Швидка Л.Г. Соціологія молоді. Київ: Прогрес, 2012. 148 с.